

14'ÜNCÜ PİYADE ALAYI

Dr. Mürvet Mutlu KARAKAYA

Birinci Dünya Savaşı'nda İngilizler tarafından açılan Çanakkale Cephesi'nde alaylar çok etkin olmuştur. Bu nedenle savaşta yer alan askerî birimlerin özellikle alay bazında incelenmesi ve tanınması önem taşımaktadır. Cephede Mustafa Kemal (Atatürk) komutasında kritik görevler üstlenen 14'üncü Piyade Alayı da bu birliklerden biridir.

14'üncü Piyade Alayı, Osmanlı Ordusu'nda 1880'de başlanan modernizasyon doğrultusunda 12 Ocak 1881'de 2'inci Ordu, 4'üncü Tümen, 7'inci Tugay altında kurulmuştur. Alay merkezi önce Dimetoka sonra Edirne olmuştur. Alay'ın dört taburu Edirne, İşkodra, Gümülcine ve Gelibolu'da konuşlanmıştır. 14'üncü Piyade Alayı'nın birinci ve ikinci taburları, 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı'na Alasonya Ordusu bünyesinde katılmış ve en çok zayıyatı veren birlik olmuştur. Savaş sırasında 5'inci Tümen emrine girilmiş, sonra yine kendi kuruluşuna dönmüştür.

Osmanlı Ordusu bu dönemde, önemli bir yeniden yapılanma çalışması daha geçirmiş ve "1910 Kuruluşu" olarak adlandırılan bir yapıya kavuşmuştur. Bu yapı içerisinde 14'üncü Piyade Alayı; 1'inci Ordu Müfettişliği, 2'nci Kolordu, 5'inci Tümen kuruluşu altında yer almış ve karargâhı Eceabat'a taşınmıştır. Bu dönemde, Balkan Savaşı nedeniyle başlayan seferberlikte Şark Ordusu emrine verilmiştir. Lüleburgaz ve Çatalca Muharebelerinde büyük kayıp veren Alay, başka birliklerle desteklenerek mürettep alay haline getirilmiştir. 5 Mart Tepesi'nde önemli bir başarı elde edilmiş ancak ricatlar, ateşkesler, yeniden taarruzlar

sırasında yine çok kayıp verilmiştir. Alay, Kırklareli ve Edirne'nin geri alınmasından sonra 1913'te Polos bölgesine yerleşmiştir. Balkan Savaşı bittikten sonra ve Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasından hemen önce 1914'te bütün taburlarıyla Edirne'de konuşlanmıştır.

Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması nedeniyle 2 Ağustos 1914'te Osmanlı Ordusu'nda seferberlik ilan edilmiştir. Bundan sonra gerçekleşen bir yapılanma ile 2'nci Kolordu, 2'nci Ordu kuruluşunda yer alınca 14'üncü Alay da 2'nci Ordu emrine girmiştir. Alay, 10 Mart 1915'te aldığı bir emirle Keşan'a gelmiş, kıyı gözlemi yapmak üzere Saros bölgesine yerleşmiştir. 18 Mart 1915'te İtilaf Devletleri'ne ait Birleşik Donanma, Çanakkale Boğazı'nı zorladığı halde geçememiştir. Ancak bu harekâtın büyüklüğü, bölgedeki askerî yapıda değişiklik ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu doğrultuda sadece Çanakkale bölgesini savunmak üzere 5'inci Ordu kurulmuştur. 26 Mart 1915'te bünyesinde 14'üncü Alay olduğu halde 5'inci Tümen, ihtiyat birliği olarak doğrudan 5'inci Ordu'ya bağlanmıştır. 14'üncü Alay, 24 Nisan'da Kavaksuyu'na doğru çekilerek Saros'ta gözlem yapmaya başlamıştır. 5'inci Ordu Komutanı Liman von Sanders'in İtilaf Devletleri'nin kara çıkarmasını Saros'tan yapacağını öngörmesi nedeniyle bu konuşlanma önem taşımaktadır. Ancak bu öngörü doğru çıkmamış, İtilaf Birlikleri 25 Nisan 1915'te Seddülbahir ve Arıburnu bölgelerinden çoklu çıkarma harekâtına başlamıştır.

5'inci Tümen 28 Nisan'da Eceabat'a kaydırılmıştır. Bununla eş zamanlı olduğu tahmin edilen başka bir emirle 14'üncü Alay, 19'uncu Tümen'in ve dolayısıyla Yarbay Mustafa Kemal'in emrine girmiştir. Mustafa Kemal, 1 Mayıs taarruzunun bu yeni birlik yani 5'inci Tümen'in gelişile planlanabildiğini belirtmiştir. 30 Nisan'da

cepheye giren 14'üncü Alay Komutanı Yarbay Ali Rıfat Bey ve tabur komutanları, sabah 07.30'da, Mustafa Kemal ile birlikte arazi ve durumu tetkik etmiştir. Bu sırada 27'inci Alay yerini 14'üncü Alay'a bırakmıştır. Bu tarihten itibaren bir ay boyunca 14'üncü Alay'ın yerleşim bölgesi, Bombasirtı ve Boyun bölgesi olmuştur. 1 Mayıs'ta gerçekleşen taarruzda, Merkez Kuvveti Komutanı Ali Rıfat Bey olunca 14'üncü Alay da kısa bir süre Binbaşı Mustafa Rakım komutasında kalmıştır. Hücum sırasında yan kollar, özellikle sol kol ilerleyemeyince merkez kol açıkta ve düşmanın yan ateşine maruz bir biçimde kalmıştır. Sonrasında taarruz, ihtiyat kuvvetleriyle canlandırılmaya çalışılmışsa da düşmanın ağır makinalı ateşi sonucunda, öne atılan merkez kuvveti büyük kayıp vermiştir. Sol kanat komutanı takviye istemiş ancak takviye gelince de taarruzu geceye bırakmak istemiştir. Akşam taarruzunda ise ihtiyat birliği komutanının yanlış bir kararla gecikmesi gibi bazı hatalar neticesinde taarruzdan istenen sonuç elde edilememiştir. 1 Mayıs taarruzu, 6.000 civarında olduğu tahmin edilen zayıflatla Çanakkale Savaşı'nın en kanlı hücumlarından biri olmuştur. Mustafa Kemal Atatürk'ün savaş sonrasında bir röportajında yer alan "Bombasirtı Vakası" ile 14'üncü Alay'ın 1 Mayıs taarruzundaki zorlu mücadelesini aktardığı anlaşılmaktadır. Çünkü bu röportajda her ne kadar birlik ismi verilmeden olay aktarılmışsa da gerek mevzi ismi ve gerekse diğer komutanların raporları, anıları gibi farklı anlatımlarda da bu tasvirlerin aynen yer aldığı dikkati çekmektedir. 1 Mayıs taarruzun sonunda 14'üncü Alay, Anzaklarla mesafesi 7-8 metreye kadar düşmüş olan "düşmana en yakın siperleri" oluşturmuş ve karşısındaki birliklerin bundan sonra yerinden kıpırdamasına izin vermemiştir. Böylece "siper savaşı" adı verilen bir düzene geçilmiştir.

Bölgede bulunan birlikler 17 Mayıs 1915'te yeni bir düzene geçmiştir. Bu güne kadar Mustafa Kemal emrinde bulunan 14'üncü Alay da asıl olarak bağlı bulunduğu 5'inci Tümen ile beraber Kuzey Grubu'na bağlanmıştır. Mayıs ayı içinde fedai grupların hücumlarıyla siper kazanılmaya çalışılmış ve Anzakların karşı hücumlarına direnilmiştir. Düşmanla en yakın siperlerde bulunduğu için bu bölgedeki çatışmalar çok zorlu geçmiştir. Çünkü "her baş çıkaran" vurulmaktadır. Bu tabir; en küçük hareketin karşı taraftan görülüp nişancılar tarafından vurulma riskinin büyük olduğunu anlatmaktadır. Bunun en önemli örneklerinden biri Anzak Kolordusu Komutanı Birdwood'un, Quinn's yani Bombasirtı'nın karşı mevziindeyken Türk kesin nişancısı tarafından yaralanmasıdır. Kurşun Birdwood'un başını sıyrarak geçmiştir. Gerek bu nedenle gerekse Mayıs ayında en ileri siperi oluşturması nedeniyle Bombasirtı bölgesi İngiliz komutanların en önem verdiği mevzii olmuştur.

1 Mayıs'tan sonra Türk Ordusu tarafından düzenlenen en büyük taarruz 19 Mayıs'ta gerçekleşmiştir. Ordu Komutanlığı, yerine iyice yerleşmiş olan düşmanın denize dökülme emrini verince 19 Mayıs taarruzu planlanmıştır. Bu hücum için de 14'üncü Alay, Boyun ve Bombasirtı bölgesinde görevlendirilmiştir. Hücum sırasında 14'üncü Alay'ın, 57'nci Alay'ın ateşiyle ilerlemesi kararlaştırılmıştır. Ancak 57'nci Alay hareket edemeyince 14'üncü Alay yan ateşine açık kalmıştır. Taarruz sırasında 14'üncü Alay kendi mevziinde bazı düşman siperlerine girdiyse de cephe genelinde bir ilerleme sağlanamayınca taarruz başarısız olmuştur. Bunun sebebi; özellikle 2'nci Tümen mevziinin ve genelde bütün cephenin çok dar olmasına karşılık çok fazla miktarda asker yığılması, gürültü ve hareket nedeniyle Anzakların bir taarruz hazırlığı

yapıldığını anlaması ve tedbir alması olarak belirtilmektedir. İki tarafta da zayıfın büyük olması nedeniyle 24 Mayıs'ta ateşkes yapılmıştır. 19 Mayıs taarruzunda sadece Türk tarafının kaybı 10.000 olarak belirlenmektedir.

Çanakkale Cephesi'nde özellikle Arıburnu bölgesinde Mayıs ayından itibaren uygulanan bir hücum şekli de lağım kazmak olmuştur. *Düşman siperlerinin altına tünel kazarak ilerlemek* olarak açıklanabilecek bu faaliyeti ilk başlatan 14'üncü Alay olmuştur. Bunun sebebi, düşmanla en yakın siperlerin bu bölgede olmasıdır. Tünel kazıldığı Anzak tarafında ilk olarak 5 Mayıs'ta fark edilmiştir. Anzaklar, kamufle olarak adlandırılan karşı tünel açarak 25 Mayıs'ta bir tünelli patlatmışlardır. 27 ve 28 Mayıs'ta da karşı lağım patlatılınca 14'üncü Alay tarafından 29 Mayıs'ta bir lağım taarruzu planlanmıştır. Bu plana göre sağlam kalan iki tünel sabaha karşı patlatılacak, bu sırada 14'üncü Alay'dan seçilen gönüllü müfreze patlamanın yaratacağı şaşkınlıktan yararlanarak Bombasırtı'nın diğer yakasını yani Anzakların elinde olan Quinn's mevziini işgal edecektir. Ancak Anzaklar hızlı davranmış ve destek alarak şiddetle karşılık vermiştir. Sonuçta Türk askeri, girdiği siperden geri atılmış ve bir ilerleme olamamıştır. Bu çarpışma sırasında bölgeye adını veren Binbaşı Quinn vurularak ölmüştür. Savaş alanında yaralandığı halde hastaneye gitmeden cephede tedavi olan ve çarpışmalara devam eden 14'üncü Alay 1'inci Tabur 4'üncü Bölük Komutanı Üsteğmen Hasan Cevdet Efendi, Harp Madalyası ile ödüllendirilmiştir. Sonuçta, ilerleme açısından başarılı olamasa da Çanakkale Savaşı'nda ilk lağım taarruzunu yapan alay olarak 14'üncü Alay tarihe geçmiştir.

14'üncü Alay, Haziran ayında Matik Deresi'ne çekilmiş, yerini 57'nci Alay'a bırakmıştır. Bu sırada

19'uncu Tümen Komutanı Albay Mustafa Kemal, Sazlı Dere'den bir çıkarma yapılma ihtimalini gördüğü için 3'üncü Kolordu Komutanı Esat Paşa ile Sazlı Dere'nin hangi birliğin sorumluluğu altında olduğunu tartışan yazışmalar yapmıştır. Bunun sonucunda doğrudan kolorduya bağlı Ağıldere Mıntıka Kumandanlığı kurulmuştur. Haziran sonlarından itibaren bu görev 14'üncü Alay'a verilmiştir. 6 Ağustos 1915'te İngilizlerin ikinci büyük çıkarmalarını Sazlı Dere'den başlatmaları sonucunda bölgenin önemi ortaya çıkmıştır. Çıkarma başladığı sırada 14'üncü Alay birlikleri, Yayla Tepe, Pilav Tepe, Keskin Tepe, Halit ve Rıza Tepesi ile Damakçılık bölgesine yayılmış durumdadır. Birlikler, çıkarma akşamı uygulanan bir aldatmaca ile baskına uğramışlardır. Sadece 1'inci Tabur bu baskından kendini kurtarabilmiştir. Çünkü hedefin Conkbayırı olduğunu anlayan Mustafa Kemal durumun ciddiyetini görerek çıkarmadan önce takviye istemiş ve 1'inci Tabur saat 19.00'da Kemalyeri'ne doğru yola çıkma emri almıştır.

6 Ağustos'ta Anzak birlikleri ilerledikçe hedeflerinin Conkbayırı olduğu ortaya çıkmıştır. Bu nedenle Mustafa Kemal, 14'üncü Alay'ın 1'inci Taburu'nu 7 Ağustos sabahı saat 08.00 civarlarında Conkbayırı'nda konuşlandırmıştır. Destek olarak iki bölük daha göndermiştir. Bu birlikler 14'üncü Alay 1'inci Tabur Komutanı Binbaşı Reşit Bey komutasında Kurtgeçidi de dahil olmak üzere Conkbayırı'nın düşmana karşı ilk savunmasını yapmışlardır. Taarruzun ilk saatlerinde düşmana geçit vermeyen 14'üncü Alay 1'inci Tabur'a daha sonra 25'inci Alay ve 64'üncü Alay katılarak çok daha sağlam bir savunma hattı oluşturulmuştur. Bu sırada 9'uncu Tümen emri altına girilmiştir. İngiliz birlikleri asıl taarruzlarını 7 Ağustos'ta yapmak istemiş fakat karşılarındaki direnci görünce taarruzu

8 Ağustos'a ertelemişlerdir. 8 Ağustos sabahı bir yandan İngiliz donanmasının büyük bombardıman desteği diğer yandan Conkbayırı'na yığılmış birliklerin komutanlarıyla iletişimsizlikleri sonucu Yeni Zelanda birlikleri, Conkbayırı'nın güney omuzluğunda kalan bir gözlem siperini iki saat gibi kısa bir süre için ele geçirmiştir.

Bu küçük siperin bu kadar kısa süreyle de olsa Yeni Zelandalılar tarafından ele geçirilmesi ve tekrar geri alınması tarihin akışı açısından önem taşımaktadır. İngilizler, Çanakkale Cephesi'ni İstanbul'u ele geçirmek amacıyla açmışlardır. Bu ikinci çıkarmanın amacı da bu doğrultuda, Conkbayırı üzerinden Çanakkale Boğazı'na ulaşmaktır. Çanakkale Boğazı kontrol altına alındığı takdirde İstanbul'u ele geçirmek ve elde tutmak çok kolay olacaktır. Bu küçük siperde giren Yeni Zelandalı askerlerin buradan boğazı görmesi, onlara hedeflerine yaklaşma yolunda başarılı oldukları izlenimini yaratmıştır. Ancak askerin Boğaz'ı görüyor oluşu yanlış yorumlara yol açmıştır. Günümüzde Conk Tepe'de bulunan Yeni Zelanda anıtı bu nedenle inşa edilmiştir. Türk askerinin üstün direnci ile çok kısa bir süre sonra siperden geriye atılmışlar ve İstanbul'a ulaşma umutlarını yitirmişlerdir. 10 Ağustos 1915'te süngü hücumu olarak anılan bir taarruzla bütün bölge düşmandan temizlenmiştir. Bu hücum sırasında 14'üncü Alay taburları hem Conkbayırı'nda hem de Abdurrahman Bayırı'nda çarpışmıştır. Conkbayırı Muharebeleri ve Birinci Anafartalar Muharebesi olarak anılan bu süreçte 14'üncü Alay, Anafartalar Grubu içinde ve Mustafa Kemal Atatürk'ün emri altında bulunmuştur.

Bu çarpışmalarda çok kayıp veren 14'üncü Alay, Ağustos sonundan itibaren çarpışmalara katılmamış, ihtiyatta kalmıştır. 30 Ekim 1915 günü 14'üncü Alay'ın da dâhil olduğu 5'inci Tümen,

cepheden ayrılmak üzere yürüyüşe başlamıştır. İki buçuk aylık yürüyüşle İstanbul'a gelen Alay, kısa süre sonra Doğu Cephesi'nde görevlendirilerek tümeniyle beraber tekrar yola çıkmıştır.

Kaynakça

- 1897 Osmanlı-Yunan Harbi*. Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Resmi Yayınları, 1965.
- Aspinall-Oglander, C.F. *Büyük Harbin Tarihi Çanakkale Gelibolu Askeri Harekâtı*. C.1-2, Çev. Metin Martı. İstanbul: Arma Yayınları, 2005.
- ATASE 14. Piyade Alayı Tarihçesi [kurum Nüshası], TSK 414, [Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Yayınları], [Ankara], 1973.
- ATASE, Kol: ATA-ZB, Kutu: 41, G: 5, BN: 5-15a.
- ATASE, Kol: BDH, Kls: 4530, D: 11, F: 10-17
- ATASE, Kol: BDH, Kls: 4568, D: 54, F: 001-44,44a,45,48,48a,49a
- ATASE, Kol: BDH, Kls: 4798, D: 13, F: 2-4
- ATASE, Kol: BDH, Kls: 4799, D: 4, F: 008
- ATASE, Kol: BDH, Kls: 4805, D: H4, F: 001-027,027a,051
- ATASE, Kol: BDH, Kls: 4805, D: H5, F: 001-028,029,029a,030,030a,032,032a,033,033a,035
- ATASE, Kol: BDH, Kls: 4805, D: H6, F: 001-028a,030
- ATASE, Kol: BDH, Kls: 4805, D: H9, F: 001-015
- ATASE, Kol: BDH, Kls: 5315, D: 4, F: 006-001
- ATASE, Kol: BDH, Kls: 5315, D: 5, F: 024,030
- Atatürk, Mustafa Kemal. *Anafartalar Muharebeleri'ne Ait Tarihçe*. Haz. Suat Akgül, Hülya Toker, Sema Demirtaş. Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 2011.
- Atatürk, Mustafa Kemal. *Arıburnu Muharebeleri Raporu*. Haz. Suat Akgül, Hülya Toker, Sema Demirtaş. Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 2011.
- Bean, Charles. *The Story of Anzac*. V.1-2. Sydney: Angus And Robertson, 1941.
- BOA, Y.PRK. ASK. 123/45 (27/Za/1314, 29 Nisan 1897)
- Çanakkale Muharebelerinde 19'uncu Tümen Cerideleri*. C.2 (11.04.1915-07.05.1915). Ankara: Genelkurmay Personel Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Yayınları, 2015.
- Çanakkale Muharebelerinde 19'uncu Tümen Cerideleri*. C.4 (11.04.1915-07.05.1915). Ankara: Genelkurmay Personel Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Yayınları, 2015.
- Esat Paşa'nın Çanakkale Savaşı Hatıraları*. Haz. İhsan Ilgar, Nurer Uğurlu. İstanbul: Örgün Yayınevi, 2004.
- Karakaya, M. Mutlu. "8 Ağustos 1915 Tarihinde Conkbayırı'nda Türkler ve Yeni Zelandalıların Mücadelesi". *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*. 2021, sayı:33; 93-122.
- Karakaya, M. Mutlu. *Çanakkale Savaşı'nda 14. Alay ve Mustafa Kemal Atatürk*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2019.
- Karataş, Murat. "Çanakkale Muharebelerinde Lağım Muharebeleri". *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*. 2008, sayı:6-7;43-60.
- Osmanlı Belgelerinde Balkan Savaşları I*. İstanbul: Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, 2013.
- Tekşüt, İrfan ve Necati Ökse. *Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi (04 Haziran 1915-09 Ocak 1916)*. C.5, K.3. Ankara: Genelkurmay Personel Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Yayınları, 2012.
- Temizkanlı, Hasan Cevdet. *Kıyamet Koptuğunda: Hasan Cevdet Bey'in Çanakkale ve Doğu Cephesi Günlüğü*. Haz. Mutlu Karakaya. İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2015.
- Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi (1908-1920)*. C.3, K.6. Ankara: T.C. Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Harp Tarihi Yayınları, 1971.
- Yiğitgüden, Ali Remzi, Muhterem Saral, Reşat Hallı. *Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi (25 Nisan 1915-04 Haziran 1915)*. C.5, K.2. Ankara: Genelkurmay Personel Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Yayınları, 2012.

Atıf

Karakaya, Mürvet Mutlu. “14’üncü Piyade Alayı”, Çanakkale Savaşları Ansiklopedisi, Ed. Murat Karataş, İstanbul, Çanakkale Savaşları Enstitüsü Yayını (ISBN: 978-605-80897-7-8-), 2022.

Mürvet Mutlu Karakaya, “14’üncü Piyade Alayı”, Çanakkale Savaşları Ansiklopedisi, Ed. Murat Karataş, İstanbul, Çanakkale Savaşları Enstitüsü Yayını (ISBN: 978-605-80897-7-8-), 2022.